

dana. 4) *Moderna misao* (str. 98–125): humanisti, postkantovski idealizam, u velikim stufanjima suvremene misli.

Knjižica je uistinu enciklopedijska obrada predmeta koji je od velike važnosti a o kojem imamo općenito tako oskudne i škrte spoznaje. Ova će knjižica stoga dobro doći svakome kršćanskome intelektualcu, i ne samo njemu nego i svima onima koji žele upoznati, barem u srži i sažetku, izraelsku bogoslovnju misao.

Adalbert Rebić

JANEZ VODOPIVEC, I SANTI FRATELLI CIRILLO E METODIO COMPATRONI D'EUROPA. Anello culturale tra l'Oriente e l'Occidente. Pontificia Università Urbaniana, Roma 1985, 175. Hrvatski prijevod u izdanju Kršćanske sadašnjosti, Zagreb 1986.

Janez Vodopivec je redovni profesor ekleziologije i ekumenizma na Papinskom sveučilištu Urbanianum u Rimu. Redovni je član Papinske teološke akademije u Rimu i Slovenske teološke akademije. Rodio se u Ljubljani 1917. godine. Doktorirao je na Teološkom fakultetu u Ljubljani 1942. godine radnjom o ruskom teologu i filozofu Nikolaju A. Berdjaevu. Poslije toga je otišao na daljnje specijalističke studije u Rim, gdje je i ostao te od 1949. godine predaje na Urbanianumu. Dugo je godina bio urednik časopisa „Euntes docete“, što ga izdaje Urbanianum. U tom je časopisu objavio mnoge svoje radove. Svoje je radove objavljivao i u drugim časopisima, osobito u časopisu „Lateranum“. Obradio je nekoliko glavnih teoloških pojmova iz saborske konstitucije „Lumen gentium“, kao npr. Chiesa – mistero, Chiesa – popolo di Dio, Gerarchia, Collegialita, Magistero, Mondo e Chiesa i dr. u velikom teološkom rječniku „Dizionario del Concilio Ecumenico Vaticano II“ (Rim 1969). Objavio je zapaženu studiju o krštenju među kršćanima pod naslovom „Un solo Battesimo, una sola Eucharistia, un mutuo riconoscimento del Ministero“ (Rim 1980). Od početka je član Tajništva za sjedinjenje kršćana pri Svetoj Stolici. Sve su to podaci koji govore u prilog tomu kako je Vodopivec veliki autoritet u ekumenskim pitanjima i kako o Ćirilu i Metodu može uistinu autoritativno pisati.

Pisac je svoj prikaz o braći Ćirilu i Metodu podijelio na 27 brojeva. U broju I. ukratko iznosi izvratke iz govora pape Ivana Pavla II, koje je on o svetoj braći Ćirilu i Metodu izgo-

vorio u raznim prilikama i na raznim mjestima. Iz tih se navoda vidi koliko je Papi stalo da značenje misionarskog pothvata svete braće posvijesti kod svih kršćana Evrope. Zaštitnici Evrope Benedikt, Ćiril i Metod mogu biti stupovi na kojima bi opet moglo počivati vjersko i kulturno jedinstvo suvremene Evrope, mimo svih ideoloških razlika koje inače mogu postojati.

Pod brojem II. obrađuje povijesni i crkveno-politički okvir vremena u kojem su djelovali braća Ćiril i Metod (jedinstvo Rimskog Carstva je razoreno; bizantski religiozno-kulturološki okvir iz kojeg proizlaze Ćiril i Metod; svijet u koji braća ulaze: s jedne strane franko-germanski, a s druge strane slavenski svijet, koji se latiniziraju posredstvom evangelizacije; antagonizmi koji postoje između ta dva svijeta). Pod brojem III. zatim prikazuje naseljavanje Slavena u srednjoj Evropi i u balkanskim zemljama (sve do središnje Grčke). Slaveni su se našli između dva velika carstva, Rimskog i Bizantskog, te su bili prisiljeni tražiti ravnotežu i podršku. I papinstvo je bilo zaokupljeno pojavom tog novog naroda Evrope, te „treće sile u Evropi“ (str. 54), ali mu, na žalost, nije pružilo potrebnu podršku i pomoć. Pisac navodi mišljenje velikog stručnjaka za povijest Slavena Dvornika (The Slavs in European History and Civilization, str. 405): „Izvanredno genijalnu zamisao Ćirilometodskog programa evangelizacije u narodnom jeziku zapadno kršćanstvo, na žalost, nije shvatilo.“ Rim je na kraju krajeva, nakon mnogo molbi i traženja, odbio liturgiju na slavenskom jeziku i tako izgubio u 13. stoljeću vrlo brojne slavenske narode (Bugare, Srbe i Ruse).

Pod brojem IV. pisac opisuje evangelizaciju slavenskih naroda prije dolaska svete braće Ćirila i Metoda. Najprije su bili evangelizirani i pokršteni Slaveni koji su se naselili u Iliriji, Dalmaciji i uz granicu Istočnog Carstva, zatim Slaveni u srednjoj Evropi i, na kraju (tek u 14. stoljeću), Slaveni na sjeveru i krajnjem istoku Evrope. Evangelizacija je među Slavene prodirala iz dva crkvena izvora, iz Salzburga i iz Akvileje. Prvi su od Slavena došli u doticaj s kršćanskom porukom oni koji su zauzeli ilirska, dalmatinska i istarska naselja uzduž Jadranskog mora. Divlji došljaci i pitomi starosjedioci kršćani nakon neprijateljskih sukoba počeli su živjeti u miru jedni s drugima. Došljaci Slaveni sve su se više inkulturirali u stari svijet, a starosjedioci su sve više dolazili pod jezični utjecaj došljaka. Starosjedioci su im prenijeli vjeru i kulturu, a došljaci su im za uzvrat poklonili jezik, dakako postupno i s vremenom. Sistematsko misioniziranje nadšlo je tek ka-

snije: biskupiju Nin za pokrštene Hrvate osno-
vao je Nikola I. 860. godine. U sjevernijim po-
krajinama, kao npr. u Karantaniji, počela je
sistematska evangelizacija i pokrštavanje Sla-
vena iz Salzburga oko 757. godine. Svakako
da je i jedno i drugo misioniziranje preteklo
djelo svete braće Ćirila i Metoda za gotovo
200 godina! Pisac posebnu pažnju posvećuje
misioniziranju onih Slavena koji su živjeli sj-
verno od Drave (Karantanija, Moravija i Pano-
nija) i kojima su vjerovjesnici dolazili iz Salz-
burga, iz Pasaua i iz Regensburga (germanski
utjecaj, za razliku od onog romanskog iz Akvi-
leje). I ovdje je kršćanstvo bilo prilično razvi-
jeno već prije dolaska svete braće: pastoralni
je život dobro ukorijenjen, postoje mnogobroj-
ne crkve i brojni svećenici. Ali sve na latin-
skom jeziku! Svećenici su bili uglavnom stran-
ci, iz Salzburga, Pasaua i iz Regensburga, dak-
le Nijemci. Ćiril i Metod bili su za biskupe i
svećenike u ovim krajevima kao „intrusi“.
Sumnjivi su im bili pogotovu zbog toga jer su
Slavenima propovijedali na slavenskom jeziku,
slavili euharistiju na slavenskom jeziku i dijeli-
li sve sakramente također na slavenskom jezi-
ku. Dapače i Sveto pismo preveli su za Slave-
ne na njihov materinji jezik. To je za ono vri-
jeme, za mjesnu službenu Crkvu, bilo nešto sa-
svim novo (barem na Zapadu!) i neshvatljivo.
Nastali su problemi. Ćiril i Metod su se obrati-
li papi Hadrijanu II, koji je odobrio njihovo
djelovanje.

Pod brojem V. pisac prikazuje ćirilometod-
ske izvore, najviše djelo *Žrtje* (usp. izdanje
Kršćanske sadašnjosti), a u narednim brojevi-
ma VI—XX. razvoj, krize i pobjede ćirilome-
todskog djela u srednjoj Evropi. Metod je bio
čak od crkvenog suda u Bavarskoj osuđen, jer
je „protuzakonito“ djelovao na područjima
koja su pripadala od crkvenu jurisdikciju Ba-
varske“, na zatvor od dvije i po godine (870—
873). Tek ga je novi papa Ivan VIII. uspio os-
loboditi te ponovno potvrditi panonskim bis-
kupom, ali *onu* je zabranio slaviti liturgiju na
slavenskom jeziku (str. 84). Papa je Metodu
prigovorio da „pjev mise na barbarском jezi-
ku, to jest na slavenskom jeziku“. Dozvoljava
mu propovijedati na narodnom jeziku, ali
mise mora služiti na latinskom ili grčkom jezi-
ku. Tu zabranu iz 873. godine papa Ivan VIII.
ponovio je i godine 879. u pismu upućenu Me-
todu i u pismu upućenu knezu Svatopluku.
Tek godine 880. isti je papa dozvolio liturgiju
na slavenskom jeziku (glasovito pismo „*Indu-
striae tuae*“, pismo na koje će se kasnije pozi-
vati papa Leon XIII, Pio IX, Ivan XXIII. i
Ivan Pavao II). Unatoč poteškoćama koje je
Metod imao 870—880, unatoč nerazumijeva-
nju i nepodržavanju sa strane Rima i pape,

Metod je uspio sačuvati duboku povezanost i
iskreni odnos prema Rimu u kojem je primio
biskupsko posvećenje i jurisdikciju za svoje
apostolsko poslanje među Slavenima (str. 95).
Sigurno je da je Metod bio razočaran, moral-
no je trpio, ali je ustrajno i uporno nastav-
ljao svoje evangelizatorsko djelo među Slave-
nima i unatoč papinim zabranama slavio sla-
vensku liturgiju (str. 96). Nije popustio! Na-
stavio je prevoditi Sveto pismo na slavenski je-
zik, zaredivati domorodni kler, prevoditi svete
oce i stvarati građansko pravo. A optužbe pro-
tiv njega u Rimu su se nagomilavale i množile!
Sedam je godina morao čekati da bude 880.
godine opravičen i proglašen pravednim u pis-
mu *Industriae tuae* pape Ivana VIII, koje Vo-
dopivec analizira na str. 100—104! U tom pis-
mu ima kompromisa pa i rješenja koja baš ni-
su bila Metodu draga. Tako je npr. papa ime-
novao biskupom Nitre u Moraviji Nijemca
Vihinga, ukleta Metodova neprijatelja. To je
imenovanje imalo zlih posljedica za Slavene!
On se tako dugo borio protiv Metoda dok ga
nije fizički uništio: nadživio ga je. Uništio je
slavensku metropoliju u Moraviji (885. godi-
ne). Lacko piše da je imenovanje Vihinga za
biskupa bilo katastrofalno za ćirilometodsko
djelo (str. 103). Svakako, pismo *Industriae
tuae* pape Ivana VIII. nije baš išlo u svemu u
prilog Metodu. Uopće postupci Ivana VIII.
prema Metodu i njegovu apostolatu bijahu sa-
mo djelomično pozitivni. Oni su u cjelini bili
ipak dvoznačni. S pravom piše veliki struč-
njak za ćirilometodsko djelovanje mons. Fran
Grivec: „Povijesna je činjenica da je Rim odo-
bravao slavensku liturgiju samo onda kad su je
Ćiril i Metod osobno prisutni u Rimu branili“
(105).

Pod brojem XXI. Vodopivec opisuje tra-
gični svršetak ćirilometodskog djela u Moravi-
ji: zahvaljujući intrigiranju biskupa Vihinga i
njegovu povezanju s knezom Svatoplukom
protiv Metoda ćirilometodska misija u Moravi-
ji je propala. Vihing je uspio isposlovati od
pape Stjepana V. zabranu slavenske liturgije a
od kneza Svatopluka izgon svih Metodovih
učenika iz Moravije (str. 109)! Dapače, papa
Stjepan V. je Vihinga imenovao nasljednikom
Metodovim na nadbiskupiji Velike Moravije
(885. godine). Slavenska je evangelizacija u
središnjoj Evropi tako bila uništena. Most koji
su Ćiril i Metod gradili između Istoka i Zapa-
da srušen je. Nastao je konačno raskol Istoka i
Zapada. Vodopivec analizira na str. 110—114
pismo pape Stjepana V. Svatopluku i pismo
legatima, svećenicima i biskupu.

Pod brojem XXII. opisuje obnovu ćirilo-
metodske misije u Bugarskoj (izgon Ćirilovih i
Metodovih učenika, naporni put u Bugarsku i

njihovo djelovanje u Bugarskoj, koja postade za njih nova domovina i žarište misijskog djelovanja; Ohridska škola).

Pod brojem XXIV. Vodopivec prikazuje djelovanje prvog slavenskog biskupa u Pragu Vojtjeha-Adalberta i njegovo zalaganje za evangelizaciju među Poljacima, Mađarima i Česima. Adalbert je obnovio panonsku crkvenu hijerarhiju, ali sa sjedištem u Ostrogonu (Mađarska), zadržao je u svojoj biskupiji slavensku liturgiju. Adalbert je potjecao iz bijelo-hrvatske obitelji, pa su mu predstavnici čeških plemena iz mržnje poubijali svu obitelj (995. godine). U djelu Adalberta-Vojtjeha ponovno je oživjela simbioza različitih kultura i tradicija središnje Evrope i bratstvo među narodima i plemenima. Slavensku je liturgiju u Češkoj tek poslije smrti biskupa Adalberta zabranio i samim time ukinuo papa Grgur VII.

Pod brojem XXI. Vodopivec crta duhovni lik velike braće Ćirila i Metoda: njihova vjera, neupletenost u politiku, molitva za jedinstvo, sluge Božji, kontemplativni život, iskušanja (osobito za Metoda), razboritost u odnosu na crkveno-političke rasprave i duboka prosvjetljena svijest o katoličanskom kršćanstvu. Pod brojem XXVI. pisac izlaže ukratko najvažnije papinske dokumente koji su bili napisani ili u prilog ili protiv slavenske liturgije (Hadrijan II, Ivan VIII, Stjepan V, Leon XIII, Ivan XXIII, i Ivan Pavao II).

U zadnjem broju XXVII. Vodopivec pruža zaključne misli o velikom djelu Ćirila i Metoda, o djelu koje je uvijek suvremeno. I danas!

Knjiga je pisana na temelju dokumenata. Pisana je jezgrovitim stilom, laganim i vrlo jasnim jezikom, s pogledom uprtim u sadašnje prilike u Crkvi, poslije II. vatikanskog sabora. Ovu će knjigu morati pročitati svi vjerski i kulturni djelatnici na našem prostoru. Ona će im u mnogo čemu otvoriti oči da bi bolje mogli prosuđivati prošlost, razumjeti sadašnjost i uspješnije se boriti za novu budućnost.

Adalbert Rebić

TEREZIJA S. SNEŽNA VEČKO, BOŽJA IN ČLOVEŠKA ZVESTOVA V HEBREJSKI BIBLIJI. Inauguralna disertacija na Teološkom fakultetu, Ljubljana 1986, 187+61 stranica.

Djelo „Božja in človeška zvestoba v hebrejski Bibliji“ doktorska je radnja koju je pod vodstvom profesora dr. Jožeta Krašovca izradila sestra Snežna Večko, uršulinka. To je

prva žena koja je u nas, koliko je meni poznato, postigla doktorat teologije. Sestra Snežna Večko rodila se 1947. godine u Koruškoj, završila je gimnaziju i stupila u uršulinski red. Teologiju je započela studirati na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu (1969 – 1971) a nastavila u Ljubljani (1971–1975), gdje je diplomirala 1976. godine. Magisterij iz teologije položila je 1979. godine, izradivši radnju, također pod vodstvom prof. dr. Krašovca, „Značenje pojmova *‘emet* i *‘emûnâh* u Knjizi psalama“. Svoje studije dopunjavala je kao gost na Papinskom biblijskom institutu u Rimu (1982/83) i na Američkom institutu za studij Svete zemlje u Jeruzalemu (1984/85).

Radnja ima uvod i dva dijela. U *Uvodu* (1–22 str.) Snežna Večko razlaže metodu rada i cilj, pojam vjernosti u evropskoj civilizaciji te na petnaestak stranica istražuje hebrejske izraze *‘mn*, *hsd*, *b^{erit}*, *sedeq*, *mišpat*, *rah^{amim}*, *šeger*, *m’l* koji su u uskoj vezi s temeljnim značenjem „vjernosti“ u Bibliji. U prvom dijelu (24–101) razrađuje pojam Božje, a u drugom dijelu istražuje pojam Božje vjernosti u Petoknjžju, u prorocima i u psalmima, a u drugom dijelu istražuje pojam čovjekove vjernosti u povijesnim knjigama, u prorocima i u Knjizi izreka. Na kraju radnje ima zaključak (160–173), sažetak (173) i bilješke (označene s novim brojanjem stranica 1–49) s vrlo bogatom i dobro izabranom bibliografijom o pojmu „vjernosti“ (str. 50–59).

Biblija često govori o vjernosti i to izrazima koje je teško prevoditi. To je dovoljno opravdano da kandidat za doktorat teologije istražuje taj biblijski pojam u knjigama Staroga zavjeta. Metoda kojom se služi strogo je lingvistička. Sestra traži sve hebrejske izraze u kojima je na bilo koji način sadržan naš evropski pojam „vjernosti“. Pri tom je naišla na mnoge probleme koje je vješto i zalački rješavala, očigledno pod mudrim vodstvom profesora dr. Jožeta Krašovca. Glavni hebrejski izraz za vjernost je korijen *‘mn* (*‘emunah*, *‘emet*) ali i drugi izrazi (*hesed*, *sedeq/sedaqah*), koji također sadržavaju, uz mnoga druga značenja, i značenje vjernosti.

Glavni dio radnje sastoji se iz analize oko 110 biblijskih odlomaka u kojima se nalazi korijen *‘mn* ili njegove izvedenice što znače „vjernost“. U Petoknjžju se Božja vjernost otkriva u kontekstu prošnje, blagoslova, hvala i zahvale. Izraz „hesed ve *‘emet*“, koji gotovo uvijek dolazi ovako zajedno, znači Božju ljubav prema izabranicima (*hesed*) koja je neograničena, trajna, čvrsta (*‘emet*). Proroci su taj pojam produbili i razradili: prema njima Bog je vjeran, jer upravlja poviješću savjesno,